

โครงการเยาวชนคนรักป่า ตำบลแม่แฝกใหม่ ภาคฤดูร้อน

บทนำ

โครงการเยาวชนคนรักป่า ตำบลแม่แฝกใหม่ภาคฤดูร้อนได้จัดกิจกรรมการเดินป่าขึ้น โดยการพูดคุยกับผู้รู้ของท้องถิ่นที่มีประสบการณ์ในการใช้ทรัพยากรจากป่าเพื่อเป็นอาหารและรายได้ โดยผู้รู้ได้เลือกเส้นทางและกำหนดเส้นทางสำหรับเดินป่า ซึ่งเลือกพื้นที่ป่าห้วยน้ำจําเหนือซึ่งมีสภาพป่าและระบบนิเวศน์ของป่าแตกต่างกันมีระยะทางการเดินป่ารวม 3 กิโลเมตร โดยคณะวิจัยและผู้รู้ได้ร่วมสำรวจพื้นที่เพื่อกำหนดเป็นเส้นทางสำหรับเดินป่า 2 วันก่อนดำเนินการและมีการแบ่งจุดการเรียนรู้จำนวน 5 จุดซึ่งมีผู้รู้ประจำจุดต่างๆซึ่งแต่ละจุดใช้เวลาเดินประมาณ 10-15 นาที ซึ่งตลอดเส้นทางจะแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพนิเวศน์จากป่าที่มีการใช้ประโยชน์มากเรื่อยๆถึงป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์มีน้ำ และต้นไม้ใหญ่ จนถึงจุดสุดท้ายที่มีการเปลี่ยนแปลงของการใช้พื้นที่ป่าเป็นพื้นที่ในการปลูกไม้ผล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระบบนิเวศน์ป่าและความหลากหลายของทรัพยากรชีวภาพในพื้นที่ป่า
2. สร้างความตระหนักถึงการจัดการทรัพยากรชีวภาพป่าและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าของชุมชนที่ถูกต้อง

ความคาดหวัง

1. สร้างกระแสการเรียนรู้และพัฒนาการเรียนรู้นอกหลักสูตร โดยการนำเอาข้อมูลเนื้อหาที่เกี่ยวข้องฐานทรัพยากรและการดำรงชีพของชุมชนแม่แฝกใหม่
2. การสร้างกระแสความตระหนักและการอนุรักษ์ซึ่งทรัพยากรชีวภาพ ซึ่งมีองค์กรต่างๆที่สำคัญของชุมชนให้การสนับสนุน ทั้งผู้รู้ในชุมชน อบต.และกลุ่มชาวบ้าน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ซึ่งได้จัดขึ้นโดยได้รับความร่วมมือกับ

- องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แฝกใหม่ โดยสนับสนุนค่าตอบแทนผู้รู้ท้องถิ่น ยานพาหนะ และสวัสดิการนำดื่มเพื่อศึกษาในพื้นที่ป่า และครูพิเศษหลักสูตรภาคฤดูร้อนจำนวน 5 คน
- โครงการบริการวิชาการแก่ชุมชน โครงการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สนับสนุนค่าอาหาร ขนม อุปกรณ์เครื่องเขียนและฉบับที่ก
- ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร ผู้ช่วยนักวิจัยในการศึกษาร่วมกับกลุ่มต่างๆ ละกิจกรรมและยานพาหนะสำหรับศึกษาในพื้นที่ป่า

เนื้อหาและขั้นตอนดังนี้

1. การดำเนินการโดยการแบ่งกลุ่ม 5 กลุ่มซึ่งแต่ละกลุ่มประกอบด้วย 1.กลุ่มนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 2. กลุ่มนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3. กลุ่มเยาวชนแม่แฝกใหม่ 4. กลุ่มชาวบ้านที่สนใจ จำนวนประมาณกลุ่มละ 20 คน แต่ละกลุ่มเลือกหัวหน้ากลุ่มและตั้งชื่อกลุ่มต่างๆดังนี้

กลุ่มที่ 1 ชื่อกลุ่มแมงมัน

กลุ่มที่ 2 ชื่อกลุ่มกระบี่

กลุ่มที่ 3 ชื่อกลุ่มแมงนูน

กลุ่มที่ 4 ชื่อกลุ่มห้วยแก้ว

กลุ่มที่ 5 ชื่อกลุ่มเสือ

2. การประกอบพิธีกรรมเพื่อขออนุญาตในการเข้าศึกษาในพื้นที่ป่า ก่อนจะเข้าป่า เพื่อไปเก็บ หรือหาของป่า ผู้รู้จะทำการขออนุญาตเข้าป่า(การขอสุม) โดยจะนำเครื่องไหว้ใส่กรวย แบ่งเป็น 2 กรวย กรวยแรกใส่ข้าวและอาหาร กรวยที่สองใส่น้ำ และอาจจะมีกรวยดอกไม้ ธูปเทียน แล้วผู้รู้จะกล่าวคำขออนุญาตเพื่อขอเข้าป่า
3. เนื้อหากิจกรรมการเดินป่าเพื่อศึกษาระบบนิเวศน์ของป่าโดยการรวบรวมรายชื่อชนิด พืช และสัตว์ ตั้งแต่จุดเริ่มต้นถึงจุดสุดท้ายเพื่อทราบชนิดของพืชและสัตว์ และการบรรยายและการสอบถามจากผู้รู้ในแต่ละจุดถึงนิเวศน์ของป่า และสิ่งที่อาศัยรอบๆบริเวณนั้น ซึ่งได้แบ่งฐานการเรียนรู้และเนื้อหาจำนวน 5 ฐานการเรียนรู้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ฐานการเรียนรู้สภาพนิเวศน์และวิทยากรผู้รู้ของแต่ละฐานการเรียนรู้

ฐานการเรียนรู้ที่	นิเวศน์และชนิดความหลากหลายชีวภาพ	วิทยากรผู้รู้
1	ลักษณะนิเวศน์ป่าบริเวณนั้นและชนิดของเห็ดดิน	ป่าอรุณและลุงเบิ้ม
2	ลักษณะนิเวศน์ป่าและความหลากหลายของพืชต่างๆ	ลุงแดง
3	ลักษณะนิเวศน์ป่า และวิธีการเก็บไข่จิ้งจก	ป่าเกี๋ยง
4	ลักษณะนิเวศน์ป่า และผักในป่าและการนำไปใช้ประโยชน์	ลุงแปง
5	ลักษณะนิเวศน์ป่า และวิธีการเก็บไข่มดแดงอุปกรณ์การเก็บ	ลุงพัศ

ฐานที่ 1 พื้นที่ป่าโดยลักษณะพื้นที่ลาดชัน

ลักษณะเป็นป่าที่มีการฟื้นตัวช้าเนื่องจากสภาพที่แห้งแล้ง เป็นป่าผลัดใบ (Dry Dipterocap) ซึ่งประกอบด้วยไม้หลักและการใช้ประโยชน์จากไม้ประเภทต่างๆซึ่งได้แก่ การใช้ประโยชน์ในการก่อสร้าง ไม้เหียง (*Shorea obtuse*) ไม้เป่า (*Shorea siamensis*) ไม้เต็ง (*Dipterocarpus tuberculatus*) ไม้มะมื่น (*Irvingia malayana*) , ไม้รัก (ไม้ฮัก) (*Gluta spp*), ไม้ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus*), ต้นคางห้วหมู (*Milium velutina*), ไม้เกล็ด และ ไม้โชค

พืชผักที่ใช้เป็นอาหารเช่น เห็ดต่างๆ โดยเฉพาะเห็ดไข่ห่าน และ ผักชนิดเดียวที่พบได้แก่ ผักหวาน (*Melientha suavis*)

ผู้รู้ได้แก่ป่าอรุณและลุงเบิ้มซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านแยกชนิดเห็ดดินชนิดต่างๆ ได้เล่าถึงพืชอาหารท้องถิ่นโดยเฉพาะเห็ดที่เก็บได้จากพื้นที่นี้ และได้กล่าวถึงลักษณะของเห็ดพิษโดยให้สังเกตได้ฐานรองดอกและลำต้นของเห็ดซึ่งมีลักษณะขาวสะอาด ส่วนเห็นที่กินได้นั้นจะมีลักษณะสีเทา มีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่

ฐานที่ 2 พื้นที่สันเขา

ลักษณะพื้นที่แห้งและแล้งกว่าฐานที่ 1 พื้นที่ตั้งอยู่พื้นที่สูงบริเวณสันของเขา จำนวนความหลากหลายของชนิดไม้น้อยกว่าฐานที่ 1) ได้แก่ ไม้มะมื่น (*Irvingia malayana*) , ไม้ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus*), ต้นคางห้วหมู (*Milium velutina*), และ ไม้โชค

ลุงแดงเป็นผู้รู้และเชี่ยวชาญด้านเห็ดป่าชนิดต่างๆ โดยเฉพาะเห็ดที่ขึ้นตามไม้ เช่น นูหนูซึ่งเกิดขึ้นก่อนตามด้วย เห็ดขอนขาว และเห็ดลมซึ่งขึ้นด้านล่างของไม้เกิดหลังเห็ดนูหนูและเห็ดขอนขาวจะแก่ ลุงแดงได้ระบุไม้ 3 ชนิดที่มีเห็ดป่าชนิดต่างๆขึ้น ได้แก่ ไม้เหียง (*Shorea obtuse*) ไม้แงะ (*Shorea obtusa*) และ ไม้เปา (*Shorea siamensis*) ส่วนเห็ดป่าชนิดต่างๆจะพบเห็นในช่วงตั้งแต่ปลายเดือนพฤษภาคม ช่วงต้นฤดูฝนจนกระทั่งถึงปลายเดือน กรกฎาคม

ฐานที่ 3 พื้นที่เชิงเขา

พื้นที่นี้ตั้งอยู่บนพื้นที่ปลายเขาใกล้ห้วยน้ำจ้ำ ซึ่งสภาพโดยทั่วไปขึ้นและเรือนชั้นของต้นไม้มากกว่าสองพื้นที่ที่ผ่านมา ซึ่งมีต้นไม้เพิ่มมากกว่าทั้งสองพื้นที่ดังนี้ สัก ใผ่ มะขามป้อม (*Phyllanthus emblica*) และอื่นๆ เห็ดที่พบเห็นโดยทั่วไปคือเห็ดป่าซึ่งในพื้นที่ประกอบด้วย เห็ดถอบ เหินไช่ห่าน เห็ดหอม ซึ่งสามารถพบเห็นตั้งแต่เดือนมิถุนายนตามลำดับเป็นต้นไป พื้นที่นี้จะพบผักกูด (*Dilplazium esculentum*) เป็นผักที่เก็บกินยอดและเป็นที่ต้องการของตลาด

ป่าเก็งคือผู้รู้ในในฐานะนี้กล่าวว่าจะพบเห็นไขจ๊กจั่นมากกว่าสองพื้นที่ ซึ่งตัวอ่อนของจ๊กจั่น เป็นที่ต้องการของตลาดและได้ราคาดี (ตัวอ่อนราคาตัวละ 1 บาท)

ฐานที่ 4 ทิศเหนือของห้วยน้ำจุม

สภาพโดยทั่วไปมีความชื้นมากกว่าพื้นที่ 3 ซึ่งมีลำห้วยผ่านเป็นพื้นที่ลุ่มกว่าพื้นที่ต่างๆที่ผ่านมาก พบประเภทไม้แดง (*Xylia xylocarpa* var. *kerrii*) ไม้แฉะ (*Shorea obtusa*) จำนวนมาก และตามด้วยไม้เปา (*Shorea siamensis*) ในพื้นที่นี้พบเห็นต้นหญ้าระดับกลางได้แก่ต้นไม้ใหญ่ ซึ่งหญ้าที่เกิดบริเวณใต้ต้นไม้สามารถนำไปใช้เลี้ยงสัตว์ได้ นอกจากนี้ยังพบผักใบประเภทต่างๆ เช่น ผักหวาน (*Melientha suavis*), หน่อไม้ และเห็ดป่า พื้นที่ดังกล่าวได้ชื่อว่าเป็น แหล่งของเห็ดชนิดต่างๆ

ถูกแปลงเป็นผู้รู้ในพื้นที่มีความสามารถในการแยกชนิดผักที่ใช้กินยอด และประเภทผักต่างๆ

ฐานที่ 5 ลุ่มน้ำห้วยน้ำจุม

สภาพป่าโดยทั่วไปอุดมสมบูรณ์และต้นไม้หนาแน่นกว่าพื้นที่อื่น ๆ และพบเห็นไม้เถาวัลย์ต่าง ๆ มดแดง และตัวอ่อนของจิ้งจัน ผักหวานป่า และเห็ดป่าชนิดต่างๆ ซึ่ง 4 ชนิดนี้ได้เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของชุมชน

ลุงพัศเป็นผู้รู้ด้านการหาไขมดแดงกล่าวว่า รายได้จากการขายไขมดแดงช่วงเดือนมกราคมถึงเมษายน ปีนี้มากกว่า 30,000 บาท ซึ่งเก็บเกี่ยวเพื่อเป็นอาหารและรายได้ในขณะเดียวกันซึ่งจะใช้เริ่มตั้งแต่เช้าตรู่และใช้เวลาครึ่งวันเช้าในการหาไขมดแดงในป่า และไขมดแดงจะพร้อมที่นำไปจำหน่ายที่ตลาดก่อนเวลาประมาณบ่ายสองโมง

ลุงพัศได้สาธิตการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์เก็บที่เหมาะสมในการเก็บมดแดงที่ถูกต้องไม่ทำลายมดแดงและไม่ตัดต้นไม้ นั่นคือรังไขมดแดงจะถูกสอยลงด้วยไม้ไผ่ แปะมันสำปะหลังและรอยเพื่อแยกไขมดแดงออกจากมดแดง ซึ่งเป็นการปล่อยมดแดงได้มีโอกาสกลับไปยังต้นไม้เพื่อสามารถสร้างไขมดแดงต่อไปได้ ภายใน 1 สัปดาห์ รังไขมดแดงจะถูกสร้างขึ้นใหม่และพร้อมที่จะเก็บไขมดแดงได้ในครั้งต่อไป ลุงพัศได้ชี้ให้เห็นว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในป่าตายและฟื้นมีชีวิตได้ ต่อจากต้นไม้ที่ตายแล้วเป็นแหล่งอาหารของปลวก ที่ซึ่งจะพบเห็ดป่าที่กินได้บริเวณรอบๆ ที่มีรังปลวก

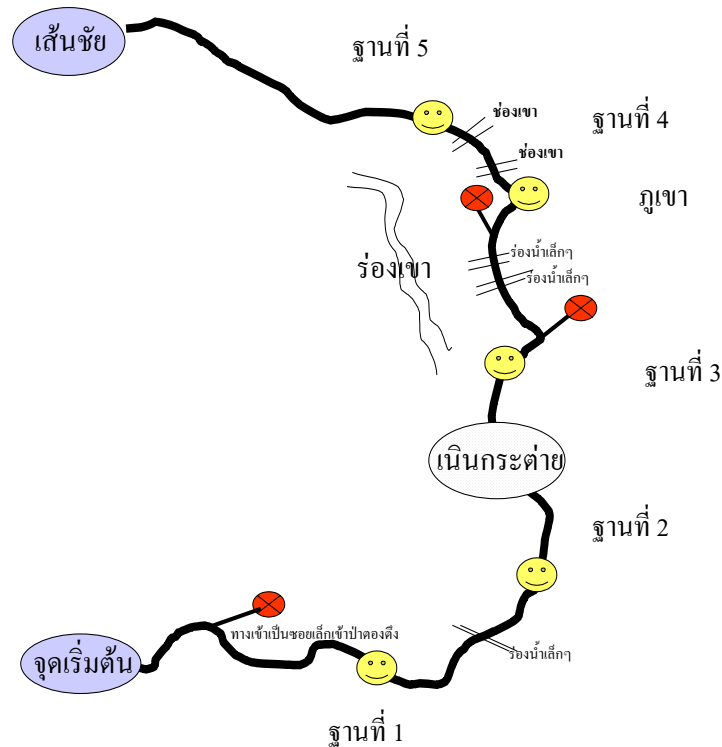
สถานภาพการบุกรุกป่า

สภาพพื้นที่ป่าในเขตที่ใกล้บริเวณชุมชนหลังการเดินป่า กลุ่มผู้รู้ได้กล่าวถึงการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อนำสวนไม้ผล ได้เกิดขึ้นมาประมาณ 5 ปีโดยได้รับอิทธิพลจากผู้มีอำนาจในท้องถิ่น องค์กรต่างๆ ได้เริ่มมองเห็น โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลใช้พื้นที่ดังกล่าวและป่าที่ใกล้เคียงเป็นพื้นที่ศึกษา ซึ่งจะเป็นวิธีหนึ่งที่สามารถอนุรักษ์ป่าจากการบุกรุกป่าไว้ได้

เจ้าหน้าที่ของอบต.หลายคน กล่าวว่า กิจกรรมการเดินป่าเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาส เปิดโลกทัศน์ให้เห็นถึงความสำคัญของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติต่อวิถีการดำรงชีวิตของเกษตรกรรายย่อยซึ่งอาศัยร่วมกับป่า และต้องได้รับการร่วมมือในรูปแบบการรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมปกป้องฐานทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนไว้

แผนที่และเส้นทางการเดินป่า

ผู้ดำเนินกิจกรรม

ผู้รู้ท้องถิ่น

1. นายพัศทวี ไชยวงศ์
2. นายแดง ทวิสัย
3. นางเกียง เบ็ญธินา
4. นายคำแปง อิศระ
5. นายทองคำ ชันแก้ว

ครูพิเศษภาคฤดูร้อน

1. นางสาวนิภาพร บุญลอ
2. นางสาวกิงกาญจน์ ชัยเขตร์
3. นางสาวยุพเรศ ศวยเทศ
4. นางสาวกรรณิการ์ แก้วพิง
5. นางสาวอัญชลี สุรินทร์
6. นายธเนศร์ ใจเป็ง
7. นายพงษ์พัฒน์ บุญเต็ม

ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร

1. นายพฤษ์ ยิบมันตะสิริ
2. นางสาวบุศรา ลิ่มนรินทร์กุล
3. นางช่อผกา ม่วงสุข
4. นายเฉลิมชนม์ บุญเกียรติสกุล
5. นายศุภเชษฐ ใจวิถึ
6. นางสาวลิขิต พลยศ

องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แฝกใหม่

1. นายจำเนียร ชันไช
2. นายประดิษฐ์ วงศ์จันทร์ตา
3. นายนิพน นามวงศ์
4. นายจำรัส วงศ์กิติ
5. นายพร เริงดา
6. นายอดุลย์ ตานัน
7. นายอนันต์ พงศ์คำ

ภาพกิจกรรม :

ประเมินผล

การประเมินผลการจัดกิจกรรมสำรวจทรัพยากรชีวภาพในพื้นที่ป่าแม่แฝกใหม่ จากผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 71 คน จากผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 112 คน ซึ่งประกอบไปด้วย นักเรียนชั้น ป.5-ม.3 โรงเรียนเจดีย์แม่ครัว ร้อยละ 55.36 กลุ่มเยาวชนแม่แฝกใหม่ ร้อยละ 25 ครูพิเศษภาคฤดูร้อนโรงเรียนเจดีย์แม่ครัว และเจ้าหน้าที่ อบต.แม่แฝกใหม่ ร้อยละ 6.25 และนักวิจัยจากศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร ร้อยละ 7.14 ได้ผลดังต่อไปนี้

1. ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในด้านต่างๆ

หัวข้อ	คะแนน
ความเหมาะสมของกิจกรรม	3.96
วิทยากร	4.00
ความเหมาะสมของพื้นที่ที่ใช้ในการสำรวจ	3.90
ความเหมาะสมของระยะทางที่ใช้ในการสำรวจ	3.80
ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม	3.82
ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม	4.28

หมายเหตุ: มากที่สุด = 5 มาก = 4 ปานกลาง = 3 น้อย = 2 และ น้อยที่สุด = 1

2. กิจกรรมที่สนใจและคาดว่าจะจัดในครั้งต่อไป

	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. ศึกษาดูงานระบบนิเวศน์อื่น เช่น ป่าชายเลน และถิ่นอาศัยของสัตว์แต่ละชนิด	1	11.11
2. สำรวจพื้นที่อื่นๆ เช่น ห้วยหลวง	2	22.22
3. ศึกษาเส้นทางธรรมชาติที่มีแหล่งน้ำและมีความชุ่มชื้น	4	44.44
4. สำรวจป่าแบบพักแรม	2	22.22
รวม	9	100.00
หมายเหตุ :	จำนวนผู้แสดงความคิดเห็น 9 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.68	
	จำนวนผู้ไม่แสดงความคิดเห็น 62 ราย คิดเป็นร้อยละ 87.32	

3. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. เพิ่มเติมกิจกรรมสันทนาการในแต่ละฐานการเรียนรู้	1	9.09
2. ควรมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและจริงจัง	1	9.09
3. ลดระยะทางสำรวจให้น้อยลง	3	27.27
4. เพิ่มระยะทางในการสำรวจให้ไกลขึ้น	4	36.36
5. ควรมีตัวแทนจากหลายกลุ่มอายุเข้าร่วมกิจกรรม	1	9.09
6. เลือกลงเส้นทางเดินป่าที่มีความซับซ้อนน้อยลง	1	9.09
รวม	11	100.00
หมายเหตุ :	จำนวนผู้แสดงความคิดเห็น 11 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.49	
	จำนวนผู้ไม่แสดงความคิดเห็น 60 ราย คิดเป็นร้อยละ 84.51	

สิ่งที่ดีที่เกิดขึ้นในการจัดกิจกรรมครั้งนี้

1. ความพร้อมของวิทยากรที่จะเผยแพร่ความรู้ให้แก่เด็กนักเรียน เช่น การเตรียมเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม อยู่ในช่วงเวลาที่เด็กกำลังให้ความสนใจอุปกรณ์ของลูกปัดทวิ
2. ความสนใจในกิจกรรมของกลุ่มนักเรียนโรงเรียนเจดีย์แม่ครัว
3. เด็กนักเรียนมีพื้นฐานความรู้เรื่องป่าเป็นอย่างดี
4. ความพร้อมของเครื่องมือ และการเตรียมตัวของทีมงาน
5. เห็นความร่วมมือของผู้ปกครองนักเรียน และหน่วยงานต่างๆ ทั้งองค์กรในท้องถิ่น และหน่วยงานจากภายนอก
6. การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่วางไว้

สิ่งที่ต้องปรับปรุง

1. กิจกรรมสัมมนาการในระหว่างรอปล่อยเข้าฐานที่จุดแรก
2. การประสานงานระหว่างกลุ่ม เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้รู้ อบต. มช. ในด้านจำนวนคนที่แน่นอน เวลา และสถานที่นัดพบ
3. การจัดระเบียบของเด็ก
4. การเพิ่มอุปกรณ์ (สื่อ) และกิจกรรมในการดึงดูดความสนใจในแต่ละฐานการเรียนรู้
5. การเพิ่มตัวแทนของกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมในการสำรวจเส้นทางเดินป่า
6. สวัสดิการน้ำดื่มและอาหาร

โอกาส

1. ผลสะท้อนกลับของกิจกรรมภายหลังจากการเดินป่า
2. การเสนอกิจกรรมให้กับโรงเรียนและเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการเรียนรู้กับเด็ก
3. การตั้งประเด็นศึกษาเพื่อการเรียนรู้ของเด็ก เนื่องจากมีความพร้อมของชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่
  - 3.1 ทรัพยากรบุคคล เช่น ผู้รู้
  - 3.2 ทรัพยากรทางสังคม เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล
  - 3.3 ทรัพยากรธรรมชาติ
  - 3.4 การประสานงานจากหน่วยงานภายนอก เช่น MCC
  - 3.5 การนำหน่วยงานจากภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานการจัดการทรัพยากร